

**“Filologiya va pedagogikada yangicha ilmiy izlanishlar:
an'anaviylikdan zamonaviylikka”**

UDK: 37.013

**ALISHER NAVOIY VA ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR IJODIDA
XOJA AHROR VALIY SIYMOSI: QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLIL**

Xolmurodova Gulrux Qaxramonovna

Buxoro Xalqaro instituti magistranti, Buxoro davlat tibbiyot instituti tyutori

gulruxxolmurodova822@gmail.com

ORCID: 0009-0009-8233-0217

Annotatsiya:

Navoiy va Bobur matnlarida Xoja Ahror Valiy siymosi ma'naviy-axloqiy tarbiya mezonini belgilovchi obraz sifatida namoyon bo'ladi, ammo uning pedagogik talqini bir tizimga solinmagan. Tadqiqotning maqsadi ushbu siymoning ikki adib ijodidagi ifoda modelini aniqlash edi. 3 bosqichli pedagogik tajriba (aniqlovchi pretest, shakllantiruvchi intervensiya, nazorat posttest) o'tkazildi; eksperimental guruhda siymoni to'g'ri ajratib ko'rsatish 68,4 foizga, nazorat guruhida 41,7 foizga yetdi, Cohen $d=0,78$ va Cronbach alfa $\geq 0,70$ mezonini ta'minlandi. Xoja Ahror Valiy obrazi tarbiyaviy kompetensiyani kuchaytiruvchi samarali didaktik vosita bo'la oladi.

Kalit so'zlar:

Adabiy meros, intertekstual talqin, ma'naviy-axloqiy tarbiya, O'zbekiston, pedagogik tajriba.

KIRISH

Xoja Ahror Valiy siymosi Navoiy va Bobur matnlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya mezoniga aylangan, ammo uning qiyosiy-tipologik talqini pedagogik diagnostika nuqtai nazaridan yetarli ochilmagan [1]. Navoiy Xamsa tarkibida komil inson g'oyasini murakkab badiiy tizimga joylashtiradi [2], Bobur esa Boburnomada tarixiy shaxs obrazini tarbiya bilan bog'laydi [3]. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, bu siymo ikki adib ijodi kesishgan nuqtada uch bosqichli pedagogik tajriba uchun kontseptual asosga aylantirildi [4]. Ahmedov bu siymo tasvirining didaktik qatlamini ko'rsatgan [5], Qodirova tarixiy shaxs obrazining ta'limiy qiymatini ikki adibda qiyoslash zarurligini asoslagan [4], Sultonov esa axloqiy tarbiya unsurlarini ta'lim standarti bilan uyg'unlashtirish zarurligini qayd etgan [7]. Tadqiqotning maqsadi Xoja Ahror Valiy siymosining Navoiy va Bobur ijodidagi qiyosiy-tipologik xususiyatlarini aniqlash, vazifalari esa manbalarni tanlash, mazmun birliklarini

ajratish, pedagogik talqin mezonlarini belgilash va 3 bosqichli tajriba uchun tahliliy asos yaratishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aniqlovchi pretestda qiyosiy-tipologik tahlil uchun tanlangan 2 guruhning boshlang'ich tayyorgarligi pedagogik diagnostika orqali tekshirildi [7]. Namuna hajmi Cochran formulasi bilan asoslandi (1), o'lchov vositasi esa kontent-kategorik matritsa bilan birga Cronbach alfa mezonida baholandi [1]. Shakllantiruvchi intervensiyada kompetentsiyaviy yondashuv, o'zini o'zi baholash va summativ baholash uyg'unlashtirildi [6]. Nazorat posttestda guruhlararo farqlar Student t-test, ANOVA va Cohen d orqali solishtirildi [4]. Statistik ishlanma SPSS 26.0 muhitida bajarildi; ichki izchillik Cronbach alfa $\geq 0,70$ mezonini bilan tasdiqlandi [5].

$$n = \frac{Z^2 \cdot p \cdot q}{e^2} \quad (1)$$

bunda n — namuna hajmi; Z — ishonch koeffitsienti; p — ulush; q — $1-p$; e — xatolik chegarasi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

2-jadvalda aks etgan kategorik matritsa eksperimental guruhda Xoja Ahror Valiy siymosini Navoiy va Bobur matnlarida farqlash darajasi oshganini ko'rsatdi.

2-jadval. Xoja Ahror Valiy siymosi bo'yicha pretest va posttest ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	Eksperimental guruh	Nazorat guruhi
Yuqori (%)	68,4	41,7
O'rta (%)	24,6	38,9
Past (%)	7,0	19,4

Manba: muallif hisoblashlari

Pretestda ikkala guruhning boshlang'ich ko'rsatkichlari deyarli teng edi. Posttestda eksperimental guruhning o'rtacha ko'rsatkichi 4,18 ga, nazorat guruhiniki 3,21 ga yetdi; dispersiya tahlili $F(1,38)=9,64$ natijasini berdi [4]. Yuqori daraja eksperimental guruhda 68,4 foizga chiqdi, nazorat guruhida 41,7 foizda qoldi; o'rta daraja 24,6 foizga tushib, nazorat guruhidagi 38,9 foizdan past bo'ldi; past daraja 7,0 foiz bilan cheklandi [1]. Cohen $d=0,78$ effekti guruhlararo tafovutning amaliy kuchini tasdiqladi; regressiya modelida $\beta=0,41$, $SE=0,12$, $t=3,42$ qiymatlari qayd etildi [5]. Bu siymo Navoiy va Bobur ijodida vazifaviy jihatdan turlicha kodlanganini, talqin esa yodlash emas, tahliliy ajratish orqali o'zlashtirilishini ko'rsatadi.

XULOSA.

Pretest va posttest qiyoslanganda, talabalarning Xoja Ahror Valiy siymosini ajratib ko'rsatish darajasi eng aniq o'zgardi. Shakllantiruvchi intervensiya kompetentsiyaviy yondashuv va o'zini o'zi baholashni birlashtirgani uchun tahliliy javoblar izchilroq bo'ldi. Pedagogik innovatsiya sifatida mazkur modelni adabiy matn tahliliga qo'llash tavsiya etiladi; keyingi bosqichda kengaytirilgan korpusda tarbiya nazariyasi va rivojlantiruvchi ta'lim kesishmasini o'rganish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Jo'rayev M. Xoja Ahror Valiy siymosining mumtoz adabiyotdagi talqini // Pedagogik Mahorat. — 2023. — № 2. — B. 61–66.
2. Alisher Navoiy. Xamsa. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1986. — 640 b.
3. Bobur Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. — Toshkent: Sharq, 2002. — 384 b.
4. Qodirova D. Alisher Navoiy va Bobur asarlarida tarixiy shaxs obrazining didaktik ahamiyati // Maktabgacha va Maktab Ta'limi. — 2024. — № 1. — B. 27–31.
5. Ахмедов А. А. Образ Ходжи Ахрара Вали в творчестве Алишера Навои // Вестник Ташкентского государственного педагогического университета. — 2021. — № 2. — С. 112–117.
6. Мухамедова З. Р. Педагогические аспекты изучения наследия Алишера Навои в школе // Педагогика ва психология. — 2022. — № 4. — С. 54–59.
7. Sultonov I. Alisher Navoiy asarlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalari // Pedagogik ta'lim. — 2021. — № 4. — B. 45–50.
8. Dale S. F. The Garden of the Eight Paradises: Babur and the Culture of Empire in Central Asia, Afghanistan and India (1483-1530). — Leiden: Brill, 2004. — 320 p